

ΦΥΛΟ, ΣΩΜΑ ΚΑΙ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ
ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Μικρό Δέντρο
Φεβρουάριος 2018

Στην προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε τα ζητήματα φύλου, σώματος και σεξουαλικότητας, χρειάστηκε να στηριχθούμε σε κάποιες παραδοχές. Ξεκινάμε από την παραδοχή πως η παιδαγωγική ομάδα του σχολείου μας αποτελούνταν και αποτελείται αποκλειστικά από γυναίκες. Καθ' αυτό τον τρόπο, έχοντας βιώσει την υποτίμηση του φύλου μας, την αντικειμενοποίηση των σωμάτων μας και τη βία της ετεροκανονικότητας, δεν μπορούμε παρά να δίνουμε σημασία σε όλα όσα πρέπει να ειπωθούν για το φύλο, το σώμα και τη σεξουαλικότητα, τόσο για την ενήλική όσο και για την παιδική ηλικία.

Είναι, επίσης, σημαντικό να αναφέρουμε πως το Μικρό Δέντρο συζητήθηκε, αποφασίστηκε, δημιουργήθηκε και στηρίχθηκε για τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του σχεδόν εξ ολοκλήρου από γυναίκες, μαμάδες και συνοδές. Γεγονός το οποίο βλέπουμε, με πολλή χαρά, να αλλάζει καθώς περνούν τα χρόνια και όλο και περισσότερους μπαμπάδες να εμπλέκονται στις διαδικασίες του εγχειρήματος.

Τα ζητήματα φύλου, σώματος και σεξουαλικότητας απασχολούν το εγχείρημα στις πολιτικές του διαδικασίες, στις σχέσεις μεταξύ των ενήλικων μελών του και στην πρωινή καθημερινότητα με τα παιδιά. Δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως στο Μικρό Δέντρο δεν αναπαράγονται ανισότητες σε σχέση με το φύλο ή στερεοτυπίες/κανονικότητες σε σχέση με το σώμα και την σεξουαλικότητα. Αυτό που μπορούμε να πούμε είναι πως βρισκόμαστε σε μια συνεχή επαγρύπνηση για να διαμορφώνουμε τις διαδικασίες μας και την παιδαγωγική μας με θεωρητικά εργαλεία τέτοια ώστε να αυτοεκπαιδευόμαστε και να αμφισβητούμε, εμείς οι ενήλικες, όλο και περισσότερο τις κυρίαρχες κανονικότητες φύλου, σώματος και σεξουαλικότητας.

Τις τρεις έννοιες που μελετήσαμε : φύλο, σώμα , σεξουαλικότητα, τις νοούμε ως αλληλοεξαρτώμενες η μία με την άλλη. Παρ' όλα αυτά, θα τις αναλύσουμε αποσυνδέοντάς τες, όσο αυτό μπορεί να είναι εφικτό, προς τιμήν της ευκολότερης κατανόησής τους. Μελετούμε και κατανοούμε αυτές τις έννοιες, γνωρίζοντας πως δεν υπάρχει μια κοινωνικά και πολιτικά κενή συνθήκη σχετικά με αυτές, αλλά μια πατριαρχική και καπιταλιστική δόμηση των δυτικών κοινωνιών, μέσα στις οποίες το φύλο, το σώμα και η σεξουαλικότητα αποτελούν μηχανισμούς εξουσίας

και επιβολής του κυρίαρχου σύστηματος, αλλά και πεδία μάχης και αντιστάσεων.

Η διαδικασία εκμάθησης του φύλου – Ενήλικες προσδοκίες

πριν ακόμα από τη γέννησή του, από τον πέμπτο μήνα περίπου της εγκυμοσύνης, η ανατομία των γεννητικών οργάνων του εμβρύου χρησιμοποιείται για να του αποδοθεί το βιολογικό του φύλο. Με βάση το βιολογικό φύλο κάθε παιδιού, η κοινωνία ορίζει για αυτό τις αποδεκτές – αρμόζουσες συμπεριφορές, στάσεις του σώματος, συναισθηματικές εκφράσεις, χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, ενδιαφέροντα, ανάγκες, επιθυμίες, κ.ο.κ. , δηλαδή το κοινωνικό του φύλο. Την ίδια στιγμή, ανάλογα με το φύλο του νεογέννητου, οι γονείς διαφοροποιούν το άγγιγμα, το χαμόγελο, τον τόνο της φωνής, τους γλωσσικούς κώδικες, καθώς και το είδος των αντικειμένων- παιχνιδιών που θα αποτελέσουν το πρώτο περιβάλλον του (Φολερού, 2004).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως η κυρίαρχη δυσιστική (ή στερεοτυπική) αντίληψη για το φύλο, αναγνωρίζει δύο βιολογικά φύλα, αρσενικό και θηλυκό, τα οποία στερεοτυπικά αντιστοιχίζονται στα αγόρι και κορίτσι, άνδρας και γυναίκα, καθώς και δύο κοινωνικά φύλα ή αλλιώς έκφραση φύλου, αυτά της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας. Με αυτό τον τρόπο, αποσιωπώνται τόσο το βιολογικό φύλο ενός μεσοφυλικού¹ ατόμου όσο και οι εκφράσεις φύλου που δεν ανταποκρίνονται ακριβώς στο διπολικό σχήμα αρρενωπότητας – θηλυκότητας.

Η ευθεία συσχέτιση βιολογικού και κοινωνικού φύλου διαμορφώνει για τα αγόρια και τα κορίτσια² δύο αντιθετικές και την ίδια στιγμή αλληλοεξαρτώμενες πορείες ως προς την συγκρότηση του εαυτού τους και την κοινωνικοποίησή τους. Τα αγόρια εκπαιδεύονται ώστε να χαρακτηρίζονται από ‘τη σκληρότητα, τη δύναμη, τα καθήκοντα

¹ Ο όρος χρησιμοποιείται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και προσδιορίζει τα άτομα των οποίων το βιολογικό φύλο (αναφορικά με τα πρωτογενή και τα δευτερογενή χαρακτηριστικά φύλου) δεν μπορεί τα ταξινομηθεί ως ‘αυστηρά’ αρσενικό ή θηλυκό. Στον ελληνικό χώρο ο όρος “μέσο-φυλικό άτομο”, αντικατέστησε τον όρο “ερμαφρόδιτος/η” που χρησιμοποιήθηκε εκτενώς στην ιατρική ορολογία κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα.

² Αναφερόμαστε σε αγόρια και κορίτσια χωρίς να ενστερνιζόμαστε τη δυσιστική σκέψη ως προς το φύλο και να αγνοούμε την ύπαρξη διαφυλικών και μεσοφυλικών παιδιών, αλλά γιατί μέχρι στιγμής στην παιδαγωγική πορεία του εγχειρήματος δεν υπήρξε ή υπάρχει διαφυλικό ή μεσοφυλικό παιδί ως μέλος της κοινότητας.

αρχηγού, την ικανότητα οργάνωσης, την ενήλικη συμπεριφορά, τις πρωτοβουλίες και την αυθεντικότητα. Κριτικάρονται για την αδυναμία, για τη «θηλυπρεπή» συμπεριφορά... και (μαθαίνουν) να κρύβουν τα συναισθήματά τους και να καταπνίγουν ακόμα και τους πιο υγιείς φόβους τους. (Byrne, 1978, 84-5 στο πολίτης, σελ. 163-164). 'Από την άλλη, από τα κορίτσια προσδοκείται η συναισθηματικότητα, η ευγένεια, η παθητικότητα, η καλοσύνη, η κατανόηση, η ηρεμία και η φιλική συμπεριφορά. Μαθαίνουν να φροντίζουν, να παίζουν φρόνιμα, να σιωπούν. Ακόμα, αξιολογούνται περισσότερο για την εξωτερική τους εμφάνιση απ' ό,τι για τα ενδιαφέροντά τους.

Βέβαια, όχι μόνο προσδοκείται από τα κορίτσια και τα αγόρια να φέρουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά και συμπεριφορές, αλλά και το οικογενειακό και ευρύτερα κοινωνικό περιβάλλον τους τις συντηρεί και τις αναπαράγει. Σε όλα τα περιβάλλοντα του παιδιού κυριαρχεί η άποψη πως όλα αυτά αποτελούν στοιχεία που τα αγόρια και τα κορίτσια φέρουν εκ φύσεως και όχι ως πολιτισμικές κατασκευές- στερεοτυπίες για το φύλο. Μέσα σε αυτή τη συνθήκη τα παιδιά περιχαρακώνονται, επιτηρούνται, ελέγχονται και αξιολογούνται συνεχώς ως προς την έκφραση και την κατασκευή του εαυτού τους, χάνοντας ένα μεγάλο κομμάτι της ελεύθερης επιλογής, του αυτοπροσδιορισμού και της αυτοδιάθεσης του σώματός και των επιθυμιών τους. Όπως αναφέρει και η Arnot, (2006 ,σελ. 36) αυτή είναι η διαδικασία όπου η ενήλικη κοινωνία παρεμβαίνει και καθοδηγεί τη 'σχηματοποίηση του τρόπου σκέψης, των συνηθειών και της πρακτικής (δηλαδή του habitus) του ατόμου'.

Μπορούμε να πούμε πως οι αρρενωπές συμπεριφορές των κοριτσιών είναι μη επιθυμητές κοινωνικά, αλλά όχι τόσο κατακριτέες όσο οι θηλυπρεπείς συμπεριφορές των αγοριών. Με αυτή τη στάση, επιβεβαιώνεται πως οι αρρενωπές συμπεριφορές χαίρουν μεγαλύτερης αποδοχής ως κυρίαρχες κοινωνικά και είναι εμφανής η υποτίμηση με την οποία αντιμετωπίζονται όσοι και όσες επιτελούν θηλυπρεπείς συμπεριφορές. Έτσι, οι έμφυλες διαφοροποιήσεις που αναπαράγονται αποτελούν σταθερά της πατριαρχικής δόμησης των κοινωνιών μας, με τις έμφυλες ασυμμετρίες να ορίζουν το ισχυρό, το αδύναμο και το αποσιωπημένο φύλο.

Όμως σε καμία περίπτωση, δεν ισχυριζόμαστε πως τα παιδιά είναι παθητικοί/ες δέκτες/τριες στην συγκρότηση των έμφυλων ταυτοτήτων τους, αντιθέτως πιστεύουμε πως συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των αρρενωποτήτων και των θηλυκοτήτων τους. Καθώς εσωτερικεύουν τα εξωτερικά πρότυπα, ταυτοχρόνως εξωτερικεύουν, διαπραγματεύονται, απορρίπτουν, αποδέχονται και εκφράζουν αμφιθυμία ως προς την εκ των έξω διαδικασία απόδοσης φύλου και τις κοινωνικές επιταγές που συνεπάγεται (Πολίτης, 2006). Κομβικό στοιχείο είναι το ότι το παιδί λειτουργεί/κοινωνικοποιείται και σε άλλα υποσύνολα πέρα από την οικογένεια κι έτσι ενθαρρύνεται να φιλτράρει τις επιταγές που δέχεται, αναδιαμορφώνοντας τις κοινωνικές του σχέσεις.

...τα παιδιά αποτελούν δρώντα υποκείμενα στην εκμάθηση του φύλου. Δεν «κοινωνικοποιούνται» παθητικά σε ένα έμφυλο ρόλο. {...} το κάνουν ενεργά, με τους δικούς τους όρους. Βρίσκουν το φύλο ενδιαφέρον και μερικές φορές συναρπαστικό. Κινούνται μέσα και έξω από έμφυλες ομάδες. Μερικές φορές στηρίζουν και μερικές φορές περνούν τα έμφυλα όρια. Παίζουν ακόμα και με την ίδια την έμφυλη διχοτομία αλλά και εναντίον της.

Connell, σελ. 64 (επιρροή από τη Thorne και το βιβλίο της ‘Gender play’)

Το φύλο στην παιδαγωγική της κοινότητας

Ερχόμενα τα παιδιά στην κοινότητα του μικρού δέντρου, τα αντιλαμβανόμαστε ως νέα άτομα τα οποία έχουν ήδη εκκινήσει την διαδικασία συγκρότησης και κοινωνικοποίησης του έμφυλου εαυτού τους. Με άλλα λόγια, δεν θεωρούμε ότι ζουν μέσα σε ένα κοινωνικό κενό, ‘αλλά βρίσκονται εμβαπτισμένοι/ες μέσα σε ένα έμφυλο κοινωνικό περιβάλλον_ (Πολίτης, σελ. 182). Παρατηρούμε, δηλαδή, παιδική έμφυλη υπό διαμόρφωση ταυτότητα και τις έμφυλες διαφοροποιήσεις που προκύπτουν, τις οποίες ήδη από μικρή ηλικία τα παιδιά καλούνται να διαχειριστούν. Όμως είμαστε δύσπιστες στην εξήγηση των διαφορών αυτών ως φυσικά βιολογικά δεδομένα, διότι με αυτόν τον τρόπο φυσικοποιούνται και νομιμοποιούνται οι κοινωνικές ανισότητες και οι σχέσεις εξουσίας που προκύπτουν. Στον αντίποδα αυτής της προσέγγισης, ερμηνεύουμε την έννοια της διαφοράς, σχετικά με την έκφραση του φύλου, ως αποτέλεσμα πολιτισμικών πρακτικών και Λόγων και παραδοσιακών μοντέλων κοινωνικοποίησης. Με άλλα λόγια, αντιλαμβανόμαστε πως οι έμφυλες διαφοροποιήσεις τις οποίες βλέπουμε να διαχειρίζονται από τα νέα άτομα της κοινότητας, αντικατοπτρίζουν την πατριαρχική και καπιταλιστική δόμηση της κοινωνίας.

Βέβαια, επιθυμούμε τη διαμόρφωση διαφορετικών ταυτοτήτων φύλου, όταν αυτές δεν είναι κοινωνικά άνισες μεταξύ τους. Έτσι, φροντίζουμε για την ύπαρξη της ισότητας μεταξύ των μελών της κοινότητας, συμφωνώντας με τα λόγια της Joan Scott, η οποία υποστηρίζει πως ‘η ισότητα προϋποθέτει την αναγνώριση και τον εναγκαλισμό των διαφορών’ και καθ’ αυτόν τον τρόπο προσπαθούμε να διαμορφώσουμε ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο τα διαφορετικά άτομα της κοινότητας αντιμετωπίζονται ως ισοδύναμα αλλά όχι ως ίδια. ‘

Κύριο μέλημά μας είναι να μην συνδέουμε συμπεριφορές, ποιότητες συναισθημάτων, χαρακτηριστικά προσωπικότητας, προτιμήσεις, ενδιαφέροντα και ικανότητες των παιδιών με το φύλο τους, επιβεβαιώνοντας τα κανονιστικά στερεότυπα συμπεριφοράς και χαρακτηροδομής με βάση το φύλο. Σίγουρα, ακόμα, δεν θέλουμε να προβάλλουμε έμφυλες προσδοκίες ή απαγορεύσεις στα παιδιά για το ποιους ρόλους πρέπει να επιτελούν ως αγόρια ή κορίτσια σε καμία πτυχή της κοινής μας καθημερινότητας.

Η παιδαγωγική μας στάση είναι κοινή προς όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου. Είναι ανάγκη, όμως, να είμαστε σε επαγρύπνηση για να διαχειριστούμε έντονες στερεοτυπικές κοινωνικές επιρροές των παιδιών με βάση το φύλο τους, οι οποίες μπορεί να εγκλωβίζουν ή να επισκιάζουν την ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Έτσι, αν χρειαστεί θα φροντίσουμε ώστε τα κορίτσια να μπορούν να διεκδικήσουν, να ακουστούν και να μην 'καθοδηγούνται σε προτιμήσεις και ενδιαφέροντα που προοικονομούν στερεοτυπικούς ρόλους, όπως αυτό της νοικοκυράς και μητέρας. Γνωρίζουμε, πως, η συμβολική σημασία του λιγότερου ρωμαλέου, του λιγότερου «επικίνδυνου», του πιο εσωστρεφούς, που χαρακτηρίζει τα παιχνίδια τους, ευθύνεται για πολλές ιεραρχήσεις και επιλογές με βάση το φύλο (Φολερού, 2004, σελ 30). Ακόμα, δεν παραλείπουμε να αντιμετωπίζουμε με την ίδια βαρύτητα τις ευαισθησίες και τους φόβους των αγοριών, τα προτρέπουμε να μιλήσουν για αυτές, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και τις τυχόν αδυναμίες τους, να εντάξουν την φροντίδα και την ενσυναίσθηση στο παιχνίδι τους, χωρίς να τα χαρακτηρίζουμε ως θηλυπρεπείς συμπεριφορές ή στάσεις.

Αυτό αποτυπώνεται στην όλη διαμόρφωση του περιβάλλοντος και των σχέσεών μας.

- το παιδαγωγικό υλικό και οι γωνιές του σχολείου είναι προσβάσιμα σε όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως φύλου. δεν δίνουμε έμφυλο χαρακτήρα σε αυτά, όπως για παράδειγμα το ξυλουργείο και το κουκλοθέατρο απευθύνονται εξίσου στα κορίτσια και στα αγόρια.

- αντίστοιχα, τα παιδιά δεν κατηγοριοποιούνται σε καμία δραστηριότητα ή καθήκον με βάση το φύλο τους, αλλά η συμμετοχή είναι προαιρετική και επιθυμητή για όλους και όλες. Δεν διακρίνονται υποχρεώσεις και δικαιώματα ανάλογα με το φύλο. για παράδειγμα στο σχολείο μας στο σκούπισμα και το πλύσιμο το πιάτων αποτελεί κομμάτι της συλλογικής μας συμβίωσης το οποίο μοιραζόμαστε όλοι και όλες.

-είμαστε προσεκτικές ώστε οι αναπαραστάσεις με βάση το φύλο, τόσο στα βιβλία όσο στις λοιπές απεικονίσεις που υπάρχουν στο περιβάλλον, να μην αναπαράγουν μόνο τους κυρίαρχους σεξιστικούς ρόλους και τα κανονιστικά χαρακτηριστικά με βάση το φύλο, τα οποία συνήθως εκφράζουν την γυναικεία υποτίμηση και αντικειμενοποίηση. ζητούμενο για εμάς είναι από το σύνολο των αναπαραστάσεων του περιβάλλοντος να δίνεται στο παιδί μια αίσθηση πολλαπλότητας. για παράδειγμα, να

γίνεται αντιληπτό πως μια γυναίκα μπορεί να είναι νοσοκόμα, ηλεκτρολόγος, μαγείρισσα, επιστήμονας, κλπ. ή μπορεί να έχει μακριά, κοντά, ατημέλητα, καστανά, κλπ μαλλιά. ένα αγόρι μπορεί να παίζει μπάλα, να φροντίζει ένα άλλο παιδί, να βοηθάει στο μαγείρεμα, να φυτεύει, να ενδιαφέρεται για τις κατασκευές πηλού.

- μας ενδιαφέρει η αποφυγή διατυπώσεων στερεοτυπικών αντιλήψεων και επιθετικών προσδιορισμών, ως προς το λεκτικό περιεχόμενο των βιβλίων, οι οποίες συνδέουν το φύλο με διαφορετικές ποιότητες συναισθημάτων, χαρακτηριστικών προσωπικότητας, προτιμήσεις, ενδιαφέροντα και ικανότητες. Αυτή η προσπάθεια αποφυγής λαμβάνει χώρα και στην κοινή μας καθημερινότητα, στον τρόπο που αλληλεπιδρούμε με τα παιδιά. όταν ένα κορίτσι φοράει ένα ρούχο και μας ρωτάει ‘σου αρέσει;’ προτιμάμε να λέμε ‘μου αρέσει αυτό που φοράς’ αντί για ‘είσαι πολύ όμορφη’. αντίστοιχα, όταν ένα αγόρι σηκώσει έναν βαρύ κουβά επικεντρωνόμαστε στο βάρος του κουβά και όχι στο πόσο δυνατός είναι ή πρέπει να είναι.

- χρησιμοποιούμε και τα δύο γένη στο λόγο και την μεταξύ μας επικοινωνία (‘θέλει κάποιος ή κάποια να με βοηθήσει;’). Αναγνωρίζουμε πως ο λόγος (ανα)παράγει τις κυρίαρχες κανονικότητες και ανισότητες τόσο σε σχέση με το φύλο όσο και με το έθνος, τη φυλή, την τάξη, την θρησκεία, κ.α. και με αυτόν τον τρόπο, προσπαθούμε να μειώσουμε την παραγκώνιση του θηλυκού γένους στο λόγο.

- η γνώμη που κάθε παιδιού είναι ισοδύναμη με το άλλου, στη λήψη των αποφάσεων.

- στην κοινότητα μας, όλοι οι ενήλικες, ανεξαρτήτως φύλου, χρειάζεται να εμπλακούν σε όλες τις διαδικασίες, καθώς και να μοιραστούν κοινές αξίες και στάσεις. Τα παιδιά βλέπουν τις μαμάδες να εκφράζουν, συν τοις άλλοις, πολιτικό λόγο και να έχουν ενεργή συμμετοχή στο εγχείρημα, την ίδια στιγμή που οι μπαμπάδες συμμετέχουν και αυτοί στη φροντίδα των παιδιών και στις δουλειές καθαρίσματος του σχολείου. Αυτή η διαδικασία αποτελεί αυτοεκπαίδευση για εμάς τους ενήλικες και δίνει στα παιδιά την επιθυμητή αίσθηση πολλαπλότητας στο φύλο, στην έκφρασή του και στους ρόλους που επιτελούνται.

Το σώμα στην παιδική ηλικία

Το σώμα αποτελεί κύριο μέσο γνωριμίας, αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας με τον εαυτό και τους άλλους. Στη παιδαγωγική μας, αποτελεί ζητούμενο η μη ενοχοποίηση ενός σώματος λόγω των εξωτερικών χαρακτηριστικών, της χοντρότητας, της μη αρτιμέλειας, του χρώματος, καθώς και η θετική ή αρνητική φόρτιση συγκεκριμένων σημείων του σώματος, όπως τα γεννητικά όργανα. Υπενθυμίζουμε στα παιδιά, αν χρειαστεί, πως όλα τα μέρη του σώματος έχουν σημασία. Σε καθημερινή βάση, προσπαθούμε να φωτίσουμε τη σημασία της υγιεινής, της ιδιωτικότητας, της φροντίδας, της αγάπης και της αυτοδιάθεσης για το σώμα μας, καθώς και της συναίνεσης.

Μαζί με τα παιδιά ερευνούμε πώς η πραγμάτωση των αναγκών και των επιθυμιών μας προϋποθέτει τη συναίνεση από τα υπόλοιπα άτομα της κοινότητας. Έτσι, η αναζήτηση της συναίνεσης αποτελεί μια συνεχόμενη παιδαγωγική διαδικασία που μας συμπεριλαμβάνει όλους/ες. Γνωρίζοντάς την, ασκούμεστε το σύνολο της κοινότητας, ενήλικες και παιδιά, στον σεβασμό του σώματος και των επιθυμιών του/των άλλου/ων ατόμου/ων, καθώς και στον σεβασμό του δικού μας σώματος και στην αποδοχή και την έκφραση των δικών μας επιθυμιών. Ακόμα, ανοίγεται εντός της κοινότητας ο διάλογος για την παραβίαση των ατομικών ορίων του/της καθενός/μιας και συλλογικά αναδεικνύονται οι τρόποι οριοθέτησης στη καθημερινή κοινοτική πραγματικότητα. Χαιρόμαστε τα παιδιά να αναπτύσσουν σχέσεις στοργής και συντροφικότητας μεταξύ τους, αποφεύγοντας την ενοχοποίηση οποιασδήποτε έκφρασης της αγάπης τους, την στιγμή που υφίσταται αμοιβαία συναίνεση. Στην καθημερινότητα του σχολείου οι ενήλικες και τα παιδιά ρωτούν ‘θέλεις να σε αγκαλιάσω/ φιλήσω/ αγγίξω; μπορώ;’ ή ‘μπορώ να παίξω μαζί σου;’ και οι απαντήσεις ποικίλλουν ‘ναι, θέλω’ ‘δεν μου αρέσει αυτό που κάνεις’ ‘δεν θέλω’ ‘αργότερα, αφού τελειώσω αυτό που κάνω τώρα’. Μέσα σε αυτή τη διαδικασία, χρειάζεται να προσπαθούμε να ακούμε, να βλέπουμε ή να αφουγκραζόμαστε την εκδήλωση της μη συναίνεσης από το άλλο άτομο και να τη σεβόμαστε.

Βέβαια, δεν είναι μόνο το άγγιγμα ή το φιλί που μπορεί να βιωθεί ως παραβίαση από τα παιδιά, αλλά και το βλέμμα των ενηλίκων. Πολλές φορές, ακούμε τα παιδιά να λένε ‘μη με κοιτάς’. Αυτό που μας ενδιαφέρει κάθε δήλωση παραβίασης από τα παιδιά να γίνει αποδεκτή, ακόμα και αν οι ενήλικες δεν είναι σε θέση να την κατανοήσουν εκείνη τη στιγμή.

Σεξουαλικότητα στην παιδική ηλικία

‘Η σεξουαλικότητα αποτελεί πολύ περισσότερα από το χαρακτηριστικό μιας πράξης [...] καθώς αποτελεί συνάρτηση πολλών άλλων παραμέτρων, όπως: επιθυμία, συναίσθημα, αυτογνωσία, αυτο-έκφραση, κοινωνικός ρόλος, ταυτότητα.’

(Νάστος, 2007)

Σχετικά με το ζήτημα της σεξουαλικότητας, γνωρίζουμε πως ‘η βασική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση συντελείται κατά κύριο λόγο στο σπίτι και χτίζεται με τον τρόπο που οι γονείς αντιμετωπίζουν την γύμνια, τον αυνανισμό και γενικότερα ζητήματα σεξουαλικότητας. Η αποσιώπηση της σεξουαλικότητας ή τα ψέματα των ενηλίκων δημιουργούν αναστολές και ενοχές που εμφυτεύονται στον ηθικό κόσμο του παιδιού και εκδηλώνονται με το αίσθημα της ντροπής και της ενοχής’ (Παιδαγωγικό πλαίσιο Μικρό Δέντρο). Ακόμα, παρ’ όλο, που οι ενήλικες θεωρούν ότι τα παιδιά δεν πρέπει να έχουν σχέση με τη σεξουαλικότητα, την ίδια στιγμή συνηθίζουν να επιβάλλουν σε αυτά την ετεροκανονική σεξουαλικότητα³, να συμπεριφέρονται δηλαδή σαν να θεωρούν τα παιδιά σεξουαλικές υπάρξεις...[εφόσον]...ενεργούν σαν να ήταν όλα τα παιδιά ετεροφυλόφιλα μέχρι αποδείξεως του εναντίου» (Cahill & Theilheimer, 1999: 41 στο Νάστος, 2007).

Αμφισβητούμε την άποψη πως η σεξουαλικότητα αποτελεί άκρως ιδιωτικό ή ενήλικο ζήτημα το οποίο δεν πρέπει να συζητιέται μπροστά στα παιδιά, για αυτό, δίνουμε χώρο και χρόνο στο παιδί να μιλήσει για το σώμα του, να αναρωτηθεί και αναζητήσει πληροφορίες. Είμαστε εκεί για να δώσουμε ειλικρινείς απαντήσεις ή τις πηγές που το ίδιο το παιδί θα βρει την δικιά του αλήθεια, ενάντια στη ‘θεωρία της παιδικής αθωότητας’. Δεν λέμε πως ένα παιδί δεν μπορεί να διαθέτει αθωότητα, αλλά αναγνωρίζουμε πως αυτή η πίστη στην αθωότητα παρεμποδίζει την επικοινωνία μεταξύ παιδιών και ενηλίκων και δημιουργεί την παιδική άγνοια, προς όφελος πάντα του ελέγχου των ενηλίκων στα παιδιά. Λέγοντας ενήλικες αναφερόμαστε όχι μόνο στους γονείς των παιδιών,

³ Η κυρίαρχη άποψη πως η ετεροφυλοφιλία είναι ο αυτονόητος σεξουαλικός προσανατολισμός ή η μοναδική φυσική επιθυμία.

αλλά στον ενήλικο έλεγχο όπως διαμορφώνεται από τις κοινωνικές επιταγές πατριαρχίας, κράτους, θρησκείας, σχολείου, κ.ο.κ. Η σύγχρονη ενήλικη αφήγηση στη Δύση για την παιδική αθωότητα αποτελεί την δικαιολογία για την καταστολή της παιδικής αυτονομίας και «εξυπηρετεί το να αστυνομεύει τα όρια ανάμεσα στις αποδεκτές και τις μη αποδεκτές μορφές της επιθυμίας... Η αγάπη επιτρέπεται, η επιθυμία όχι. Η αγάπη εξισώνεται με την τάξη, την ομαλότητα και τον πολιτισμό... Αντίθετα η επιθυμία αντιπροσωπεύει τη φύση: τις απειθάρχητες επιθυμίες και ανάγκες των παιδιών και των απολίτιστων» (Weems, 1999: 30-31 στο Νάστος, 2007). Ακόμα, στην επικοινωνία μας με τα παιδιά, αποφεύγουμε να συνδέουμε συναισθήματα ή έννοιες με πολιτισμικές πρακτικές. Για παράδειγμα, δεν συνδέουμε την αγάπη, τον έρωτα και την φροντίδα με τον γάμο ή τον σχηματισμό της οικογένειας.

Για εμάς, μέσα από το άγγιγμα και την αίσθηση του σώματός του, το παιδί εξερευνά τον εαυτό του. Χαιρόμαστε όταν το παιδί συνδέεται με το σώμα του και εκφράζει τις επιθυμίες του, χωρίς να κάνουμε υποθέσεις για τους σεξουαλικούς προορισμούς της ζωής του, και χωρίς να νοηματοδοτούμε όλες τους τις πράξεις ως ενδείξεις της ετεροσεξουαλικότητάς τους με αποτέλεσμα να μπλοκάρουμε την σωματική επικοινωνία των κοριτσιών με τα άλλα κορίτσια και των αγοριών με τα άλλα αγόρια.

Σκοπός, λοιπόν, είναι η παιδική σεξουαλικότητα να είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινοτικής διαπαιδαγώγησης, ως προς την αμφισβήτηση της κανονικότητας και της παιδαγωγικής ως προς την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. 'Η σεξουαλική εξερεύνηση δεν είναι κάποια συγκεκριμένη παιδαγωγική μέθοδος και τεχνική που εγγυάται στοχευμένα αποτελέσματα, ούτε συμβαίνει μαζικά στα παιδιά. Είναι η επικύρωση του αυτονόητου σεβασμού στο άτομο που βρίσκεται σε ανάπτυξη'. (Παιδαγωγικό πλαίσιο Μικρό Δέντρο).

Βιβλιογραφία

Δεληγιάννη, Β. και Ζιώγου, Σ. (επιμ.) (1997). *Φύλο και Σχολική Πράξη: Συλλογή εισηγήσεων*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Μακρυνιώτη, Δ. (επιμ.), *Παιδική Ηλικία*, Αθήνα, νήσος, 1997.

Μακρυνιώτη, Δ. (επιμ.) *Τα όρια του σώματος-διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2004, νήσος

Νάστος, Β. (2007). *‘Μύθος της παιδικής αθωότητας’ και ‘ετεροκανονικότητα’: μηχανισμοί αναπαραγωγής της σεξουαλικής ανισότητας στο σχολικό πλαίσιο*. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης. 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Σχολείο Ίσο για Παιδιά Άνισα». Αθήνα.

Πολίτης, Φ. (2006). *Οι 'ανδρικές ταυτότητες' στο σχολείο. Ετεροσεξουαλικότητα, ομοφυλοφοβία και μισογυνισμός*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Ράιχ, Β. (1990). *Οι ρίζες της σεξουαλικής καταπίεσης*. (Loumala, J. Μετ.). Εκδόσεις: Ελεύθερος Τύπος.

Τσοκαλίδου, Π. (1996). *Το φύλο της γλώσσας. Οδηγός μη σεξιστικής γλώσσας για το δημόσιο λόγο. Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων*. Αθήνα

Φρειδερίκου, Α. & Φολερού, Φ. (2004), *Τα κορίτσια παίζουν. Αναπαραστάσεις του φύλου στην αυλή του δημοτικού σχολείου*. Ελληνικά Γράμματα.

Arnot, M. (2006). *Διαδικασίες Αναπαραγωγής του Φύλου. Εκπαιδευτική θεωρία και φεμινιστικές πολιτικές* (Αθανασιάδου, Χ. & Δαλακούρα, Κ. Μετ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Askew, S. & Ross, C. (1992), *Τα αγόρια δεν κλαίνε* (μετάφρ. Μανίνα Τερζίδου). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Bryson, V. (2004). *Φεμινιστική πολιτική θεωρία*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Connell, R. W. (2006), *Το κοινωνικό φύλο*, (Κοτσύφου, Ε. Μετ.). Επίκεντρο.

Foucault, M. (2011) *Ιστορία της σεξουαλικότητας. Ι. Η βούληση για γνώση*. (Μπέτζελος, Τ. Μετ.) Αθήνα: Πλέθρον.

Laqueur, T. (2003). *Κατασκευάζοντας το φύλο. Σώμα και κοινωνικό φύλο από τους Αρχαίους Έλληνες έως τον Φρόιντ*. (Μαρκέτου, Π. Μετ.). Αθήνα: Πολύτροπον.

Scott, Joan W. 2006 [1990] «*Αποδομώντας το δίλημμα 'ισότητα ή διαφορά'*», *ή αλλιώς ή χρησιμότητα της μεταδομιστικής θεωρίας για το φεμινισμό*. Στο Αθηνά Αθανασίου Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική. Εκδ. Νήσος:Αθήνα, σ.σ. 141-166

Κείμενα, Μπροσούρες και άλλες πηγές

Σώμα, φύλο, σεξουαλικότητα. (2006). Θεσσαλονίκη: Συλλογικότητα εκφυλές.

Τσοκαλίδου, Π. (1996). Το φύλο της γλώσσας. Οδηγός μη σεξιστικής γλώσσας για το δημόσιο λόγο. Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων. Αθήνα

http://www.isotita-epeaek.gr/ipostirktiko_iliko/Nipiagogon_Biblio_7.pdf

Tell me why I don't like Mondays. (2015) Μια ματιά στην ελευθεριακή και αναρχική παιδεία. Θεσσαλονίκη: Αυτόνομα σχήματα φυσικού και φιλολογίας.

Παντούλη, Ολ. (2004). Φεμινιστική παιδαγωγική: Θεωρία και πράξη. Κίνητρο, 6, 39-51.

Φύλο και εκπαίδευση

<http://www.fylopedia.uoa.gr/index.php?title=%CE%A6%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7>

Emma Goldman: Η Κοινωνική Σημασία του Σύγχρονου Σχολείου (<http://metafrasi.squat.gr/>)

ΑΥΤΟΜΟΡΦΩΣΗ

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ ΔΕΝΤΡΟ

ΦΥΛΟ ΣΩΜΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ

ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΣΑΒΒΑΤΟ 24/2
6:00 M.M

μετάβαση: λεωφορείο 37, στάση
Τέρμα(Κρυονέρι)
πληροφορίες και χάρτες:
alliotikosxoleio.espinblogs.net
επικοινωνία: alliotikosxoleio@yahoo.gr
fb: tomikrodentro

